

Innhold

Forord	9
Innledning	11
Om kildene	13
De eldste fortellingene om samene i Sør-Norge	15
Diskusjonen om sørsamenes tilstedeværelse	17
Myter og sagn om samer og nordmenn – og svensker	20
Hvordan identifisere samene i kildene?	24
Ulike betegnelser for samene – om noen	25
Hvordan beskrev embetsmennene samene?	27
Jamtdrenger og finntauser	28
Svenske og norske jemter	31
1700-tallets «finn»-begrep var ikke et skjellsord	34
Identifikasjon av finnen Lars Kne	36
Hvor mange samer fantes i Trøndelag – og hvor var de hen?	40
De tidligste tidene, vikingtid og middelalder	41
Unionstida	43
Finnemantallet 1686 og manntallet 1701	44
1700-tallet	45
Et omstreifende folk som mangler i kildene?	49
Regnskapsmaterialet; skatt og tiende	50
Innførsler i kirkebøkene	52
Dåp	53
Vielser	55
Legd og begravelser	57
Dokumentert nomadisme	58

Samer som soldater for legdet	61
Lappekodisillen av 1751	63
Fiske, fangst og rovviltjakt	67
Ulve- og bjørnefare	68
Skinns og slakt	71
Misjonering og skolegang	73
Sameskolemesteren som havnet på tukthuset	74
Rettssaken mot finnelæreren	75
Sjur Sjursen får en ekstra sjanse til å forsvare seg	77
Drakk samer mer enn nordmenn?	80
Utagerende festing i alle befolkningslag	80
Bredt tilbud av alkohol til samene	83
Lovverket og rettssystemet	85
Hvilke saker ble diskutert på tinget?	87
Administrasjon av rettsapparatet	88
Tingmøter, tingtid og saksbehandlingstid	90
Korrekt stevning	92
Umulig å stevne samer som «streifer omkring hist og her»	94
Dømt av likemenn	96
Den edsvorne skriveren	97
Påtalemakt på vegne av Justisen	98
Finnelensmenn som kontaktledd med myndighetene	98
Straffeutmåling	101
Tingsvitne	101
Fjellområdene som rettsdistrikt	102
Geistlig jurisdiksjon i sørsamiske områder	105
Å motta sakramentene; skrifte og nattverd	105
Leiermål	107
Ekteskapsbøter	110
Trolldom og magi	110

Finnkjerringer og runekailler med trolldomskunster	116
Fruen til Mæres tro på trolldom og Berit Persdatters viktige vitnemål	116
Storfinnen Tor på Ytterøy	118
Finn-Kirsten ble brent som heks	122
Samiske vitnemål	124
Lappfinnen Johan Fredriksen vitnet i en drapssak i Snåsa	126
Samiske rømlinger	129
Skarel Olsen – samene som forsvant fra lensmannsarresten	130
Samiske delinkventer	134
Berit Pedersdatter havnet i dårlig selskap	135
Vold i nære relasjoner	138
Voldsmannen Salomon jamt	139
Mistenkelige dødsfall og uopklarte drap	143
Marit Nilsdatters død i Verdal	143
Ble Marit drept?	145
Hva skjedde med Jens Tørrissen finn i Venneshamn?	147
«Fienden e' komen!»	149
Arnt Simonsen, 10 år	151
Samer som fornærmede i retten	154
Tyverier og skyting av rein	154
Siri Mortensdatter fikk oppreisning på tinget	156
Bulderet med de tre mennene som forsvant i fjellet	157
Sivil svensk innblanding i etterforskningen?	160
Massedrapet i Gaundalen i 1693	161
Rettssaken i Snåsa	163
Krigstilstander mellom samer og nordmenn?	165
Avslutning	171
Originalkilder	175
Trykte kilder og litteratur	177

Forord

Utgangspunktet for denne boka var min gjennomgang av alle rettssakene som var oppe på tingene i Stjør- og Verdal fogderi under Kristian 5.s Norske Lov i perioden 1687–1814. Arbeidet resulterte i utgivelsen av *Et århundre i retten. Rettssaker og røverhistorier i Verdal på 1700-tallet*. (Forlaget Volveikja, 2021). Da Høyesterett avsa dom i Fosen-saken i 2021 og Sannhets- og forsoningskommisjonen kom med sin rapport i 2023, og sørsamene i den forbindelse kom i fokus, ble det klart at jeg satt inne med historisk informasjon som ikke var kjent. Rapporten var ikke lystelig lesing, og det syntes viktig å vise hvordan samhandlingen mellom sørsamer og nordmenn faktisk var – sett fra et juridisk ståsted – i perioden før landets selvstendighet i 1814. Likeledes var det sentralt å påpeke samisk tilstedeværelse i all rettslig dokumentasjon som er bevart fra denne perioden. Denne boka er resultatet.

Et utvidet kildesøk i rettsmaterialet fra Trøndelag har tydeliggjort en del av rettshistorien vår som hittil ikke har blitt viet noen bred undersøkelse. Mye er ukjent, hovedsakelig på grunn av utfordringene ved å tyde den gotiske håndskriften, men også på grunn av begrenset forståelse og interesse for lokal rettshistorie i perioden. Boka knyttes opp mot de brokkene av sørsamisk skriftlig rettshistorie som til dels er kjent, og den samler dette materialet og forsøker å forklare og eksemplifisere det med ny forskning. Boka inneholder også enkelthistorier om sørsamer og deres tilstedeværelse i rettspleien i tida før 1814. Disse historiene vitner om en kultur som i liten grad finnes nå.

Det er en fornøyelse å presentere disse forskningsresultatene, der både det norske rettssystemet og lovforståelsen, og folket – sørsamene og

nordmennene – kommer generelt heldig ut. På bakgrunn av nitid kildegransking er det viktig å presisere at samer og nordmenn ble behandlet likt i rettspleien i denne perioden. I tillegg har det vært tankevekkende å formidle dramatiske hendelser som fortjener å komme fram i lyset, og interessant å bli kjent med trøndere og samer som levde sammen for flere hundre år siden. Eventuelle feil og mangler er mitt ansvar.

Takk til historikere og lokalkjente, samer og nordmenn, som villig har svart på mine spørsmål. Takk til Museumsforlaget, som har stått bak utgivelsen, og særlig takk til Håkon Hermanstrand ved Saemien Sijte, som har kommentert teksten og oppmuntret meg til å utgi funnene mine fra den gullgruva rettshistorisk kildemateriale er.

God lesing!

Finnvola i Verdal, 1. oktober 2025

Tine Berg Floater